

השלמה: כנימה הנראית בעין ככתם שחור

בשיעור הקודם הובא בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שמירת שבת כהלכתה פ"ג הערה ק"ה) לענין הכנימות שעל הפרי: "לכאורה יש לומר, שאם אי אפשר שיגיעו למצב כזה, שיהא אפשר להבחין בחיותן וברחישתן, לא שייך כלל לכנותם בשם שרץ השורץ... ורק לאחר זמן חזר ואמר שנודע לו מבאי ביתו של החזון איש זצ"ל, שחשש בזה לאיסור תולעים. וגם נודע לו, כי לפני שהכנימות מתכסות בקליפת המגן, גם בעין רגילה יכולים להרגיש קצת ברחישתן".

שוב הראוני, שבהקדמה לספר זכרון שאול, כתב בעל הקהלות יעקב זצ"ל (לפחות עשר שנים לאחר הסתלקות החזון איש): והנה הרהמ"ח ז"ל היה גבר דחיל חטאין ומדקדק מאד במצוות... נודע לו שהנקודות השחורות העגולות המצויין על קליפת התפוז והאתרוגים נמצא בתוכו איזה בריה חיה כמין תולעת או זבוב, וכרגיל זה הקולף את התפוז, עוברים מהקליפה על היד כמה נקודות, ואח"כ עוברים מהיד אל הפרי, והעולם אינם נזהרין להסירן, מבלי דעת שיש בזה חשש איסור, והוא ז"ל היה מדקדק מאד בזה, והצטער על שהעולם אינם יודעים שיש בזה חשש שרץ השורץ... ולא באתי לקבוע הלכה, רק לפרסם הדברים הנ"ל, לעשות נ"ר לנשמת הרהמ"ח ז"ל...".

הרי שהבעל הקהלות יעקב לא ידע שהחזון איש החמיר בזה, שהרי ברור שאם היה יודע שדעת גיסו החזון איש להחמיר בזה, היה מזכיר זאת, וגם נראה מדבריו שזו היתה חומרא מיוחדת אצל הגר"ש ברזם זצ"ל, ולא חומרא הנהוגה אצל כל תלמידי החזון איש, והדברים מדברים בעד עצמם.

כשרות ירקות עלים

ביטול חזקת ירק המוחזק כמתולע, ע"י טיפול מונע

בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א ס' ל"ה) כתב: "מין קרויט במדינותינו, שביוראפ היה מין המצוי בו תולעים, והיה אסור בלא בדיקה, ואף בבדיקה היו הרבה שלא רצו לסמוך על בדיקת נשים, משום הטרחא הגדולה שהיה בבדיקת קרויט, שהיו צריכין לבדוק כל עלה ועלה, והיו גם יראי חטא ביותר שלא אכלו כלל קרויט אף מבדיקת אנשים, שחששו שמא גם מהם נעלמו איזה מקומות שלא ראו שם בטוב. אבל במדינה זו אמעריקא במין קרויט לא מצוי כלל תולעים וא"כ אינו מהמינים שאסורים בלא בדיקה בכאן. ולכן אף שלכתחלה יש לבדוק, משום דמה שבמדינה זו ליכא בהו תולעים, הוא לא מצד עצם המין שהוא משונה במדינה זו לענין תולעים, אלא משום שבעלי הגנות עושין מעשה בשעת הזריעה ובשעת הצמיחה, שמצד זה ליכא תולעים, לכן הוא אולי כרובא דתלוי במעשה, דלא אזלינן בתר רובא, כדאיתא בבכורות דף כ' ע"א, שיש לחוש דשמא לא עשו המעשה, עיי"ש. ואף שהכא עדיפא, משום דכיון שעם תולעים לא ירצו לקנות, חזקה על כל בעלי הגנות שיעשו מה שהוא לטובת פרנסתן, דלא מרע אומנתו, ומטעם זה אין לאסור כשלא בדקו, אבל לכתחלה יש לבדוק".

תיאור שיטת הגידול בירק בפיקוח למניעת חרקים

הטיפול בירק למניעת חרקים מתחלק לארבעה שלבים:

- א. גידול הירק בתנאים המונעים התפתחות חרקים – חממה סגורה, ריסוס וכו'.
 - ב. מעקב שוטף בזמן הגידול, כדי לגלות התפתחות חרקים, ואם התגלו חרקים בחממה, ריסוס או עקירת החלק הנגוע.
 - ג. בדיקה מדגמית של החממה לפני הקטיף, כדי לוודא שאין חרקים.
 - ד. בדיקה מדגמית של הסחורה הארוזה.
- בדרך כלל, על אריזת ירק שעבר שלבים אלו, מצויין שיש לשטוף את הירק לפני השימוש, ולפעמים אף לשרותו בקערה עם מי סבון למשך 3 דקות (להלן יובא ההסבר לכך).

בנוסף, משווקים כ"ירק ללא תולעים", ירקות (בדרך כלל כרוב או סוגים שונים של חסה) שגודלו בגידול רגיל (שדות פתוחים), או בחממות, נבדקו בבדיקה מדגמית לפני הקטיף, ונשטפו במכונות מיוחדות ("ירקות מצוננים"). ירק זה עובר בבדיקה מדגמית לאחר השטיפה, כדי לוודא שאין בו חרקים. הירק נקצץ לרצועות, כך שלאחר האריזה אין יותר אפשרות לבדוק או לשטוף אותו שטיפה חוזרת.

"ירק בחזקת נקי מחרקים"

התנאים הנדרשים להגדרת הירק כ"ירק בחקת נקי"

לפי מה שנתבאר לעיל עולה, שאם שיטת הגידול בחממות הוכיחה את עצמה, כשיטה המביאה את הירק למצב שאין בו חרקים, או לפחות למצב שאפשר להגדירו כמיעוט שאינו מצוי (דהיינו לשיטת המשכנות יעקב - פחות מ 10%), אין חיוב לבדוק את הירק מחרקים, אך יש לוודא ע"י השגחה, או ע"י בדיקות מדגמיות, שהטיפול הנדרשים אכן נעשים (כיון שרוב זה תלוי במעשה).

וכמו כן יהיה הדין, אפילו בירק שגדל בגידול רגיל, אם נשטף בצורה שמביאה אותו בדרך כלל למצב שאין בו חרקים, או לפחות למצב שאפשר להגדירו כמיעוט שאינו מצוי.

במקרים רבים, נשארים אפילו בירק המוגדר "ירק בחזקת נקי מחרקים", חרקים כאלו שיורדים בשטיפה, כיון שעיקר ההשגחה היא שלא ימצאו בירק חרקים כאלו שאינם יורדים בשטיפה. לכן נשאר החיוב על הקונה לשטוף את הירק, כאילו המדובר בירק רגיל, והדבר מצויין על האריזה (אבל בירקות השטופים, ובפרט בקצוצים, שאי אפשר לבדוקם לאחר האריזה,

חובה כמובן להביא את הירק למצב שאינו טעון בדיקה, אפילו ביחס לחרקים היורדים בשטיפה. וכן בירקות שהשטיפה אינה מגיעה למקומות בהם עלולים להמצא חרקים, כגון כרובית, בצל ירוק, שמיר ופטרזיליה שיש בהם פיצולים ועוד).

ישנם ירקות עלים (כגון בצל ירוק ושמיר), שהחרקים עלולים להמצא במקום הפיצול של הגבעולים זה מזה, ולכן צריך להפריד מעט את הגבעולים, לפני השטיפה.

ישנם ירקות, שהחרקים נמצאים בהם בדרך כלל אך ורק על העלים החיצוניים (כגון כרוב), ובירקות אלו מעיקר הדין אפשר להסיר את העלים החיצוניים, ולהתיר את העלים הפנימיים שלא נתחזקו בתולעים.

לעתים מוצאים בבדיקה חרקים במצב של התפוררות (בפרט כמה ימים לאחר ריסוס). במקרה זה יש מקום לדון להיתר, שהרי החרק אינו שלם ואינו "בריה", וא"כ בטל ברוב העלים, לדעת הגרש"א והגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שהובאה בשיעור הקודם, ואין סיבה להחזיק איסור ולומר, שאולי ימצאו גם חרקים שלמים.

מדת חסידות

כתב בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' ע"ז): "בודאי הפרוש והחסיד לא יאכל שום דבר הצריך בדיקה לעולם".

ירק או תבשיל שנמצאו בו חרקים

מקור הדין

כתב הר"ן (חולין י"ט ע"ב בנ"ד) בשם הראב"ד: "דוקא שלא נמצאו אלא אחד או שנים, אבל שלשה וארבעה הכל אסור, ולא סגי ליה בזריקתן. דכיון שנמצאו שם כל כך, הוחזק תבשיל זה שיש שם יותר. מאי איכא למימר, שמא נימוחו ובטלו, משום חד ספיקא לא שרינן ליה", וסיים: "והדעת מכרעת כדבריו".

וכתב הרשב"א (שו"ת הרשב"א ח"א סי' ק"ג): "עיקר הענין, שכל שנמצאו תולעים מרובין בקדרה, בין בפעם אחת בין בהרבה פעמים, צריכין בדיקה יפה. שהרי הוחזקו הירקות האלו בתולעים, וכל שהוחזק, צריך בדיקה לצאת מאותה חזקה. וכשהן חייין, יש להן בדיקה יפה. אבל במבושלין ומבולבלין, אי אפשר לבדקן. ולפיכך אסורין, שצריכין הן בדיקה ואין להם. אבל מי השלקות מותרין, לפי שאפשר לסנן, וכן כל כיוצא בזה. שאין בריה אוסרת אלא בזמן שהיא שלימה, אבל המרוסקת בטל, והשלמה המסוננת קולטתה ואינה יוצאה. וכן אם בשלה בהן בשר, אפשר לרחוץ אותו ולבדוק".

וא"כ תבשיל שנמצאו בו שלש תולעים, אין לאוכלו בלא בדיקה, ואם אי אפשר לבדוק, הכל אסור. וכ"פ בש"ע ורמ"א (י"ד סי' פ"ד סעי' ט' ו' ובס"ק ק').

תבשילים שנטלו מתבשיל זה

כתב הט"ז (שם סי' פ"ד ס"ק י"ז): "מעשה בחג השבועות שעשו הנשים כמעט של כל העיר לחמים ופלאדי"ן עם ראזינק"ש, ואשה אחת בדקה רוזינ"י שלה ונמצאו בה מילב"ן, וכולן קנו ממקום אחד, והלכו ומצאו גם אצל המוכר כו'. נראה בעיני, שאותן שלקחו קודם שנודע שיש שם מילב"ן, מותרין. דזה דומה למש"כ ב"י בשם הרשב"א בדין עבר ובישל תוך י"ב חודש בדברים שדרכן להתליע, דיש כאן ב' ספיקות, ספק היה שם רחש, ספק לא היה, ואת"ל היה, שמא נימוח ונתבטלה. וה"נ יש ב' ספיקות, האחד, שמא באותו פעם שלקחו הם, לא היו עדיין מילב"ן, עד שעה קטנה שאחר זה, ואת"ל היו, שמא נמוחו בתנור מחמת חום האש. ואין לומר שזהו נגד הסברא, לומר שבשעה קטנה יתהוו המילב"ן, ונמצא שאין כאן אלא ספק אחד דנימוח, זה אינו, דהא גם שם בההיא דרשב"א, כיון שדרכן להתליע, הוה כודאי התליע, שספק הרגיל לאו שמיה ספק, כמש"כ בתה"ד סימן קע"א לענין חיטין מתולעים, ואפי' הכי חשבו רשב"א לספק ספיקא. אבל אותן שלקחו אחר כך, יש לאסור כל הלחמים והפלאדי"ן, דאין כאן אלא ספק אחד, שמא נימוח, ובהדיא כתב הר"ן בסוף פרק אלו טרפות, דמשום הך חד ספיקא, לא שרי הרשב"א".

אבל הש"ך בנקה"כ שם והפ"ח שם חולקים עליו ואוסרים, דמחזיקים מזמן לזמן, ובודאי היו כבר מקודם.

חרקים שבאו מבחוץ

הט"ז (שם ס"ק י"ז) כתב בשם המהרש"ל (ים של שלמה חולין פ"ד סי' ק'): "ונראה דוקא במה שמצוי בהם הכנימה, אלא שלא בדק כדינו, אמרינן הכי. אבל בדבר שאין מצוי בו כנימה, אמרינן מעלמא נפל, ולא חיישינן לטפי מהני שנמצאו עכ"ל. והפתחי תשובה (שם ס"ק ז') העתיק דבריו וכתב: "מבואר כוונתו, דבדבר שאין מצוי בו כנימה אפילו נמצאו ג' מותר אפי' אותו התבשיל, וכן הבין המג"א באו"ח סי' תס"ז ס"ק י"ב, ודחה משום זה דברי הכל בו בשם הראב"ד שם, באם נמצאו ג' שעורים בתבשיל. ועיין בחק יעקב שם ס"ק כ"ה שכתב, דדברי מהרש"ל אינם מוכרחים, ולא נמצא חילוק זה בשום פוסק, עי"ש. ועיין בתשובת מקום שמואל סימן ס"ד וסי' ס"ו אות כ"ה שכתב, דאין כוונת הרש"ל כמו שהבינו הם, דאף אותו התבשיל מותר אפילו נמצא ג', אלא רצונו לומר לענין לאסור כל אותו המין, משום דהוחזק בתולעים, לזה מחלק, דבדבר דאתי מעלמא לא אסרינן כל אותו המין, אבל ודאי זה התבשיל שבו נמצאו התולעים אסרינן בג', אפילו באתי מעלמא, עי"ש".

אבל החזון איש (סי' י"ד ס"ק ז' ד"ה והא) כתב: "הא דנמצאו ג' אסור, וחד או שנים מותר, נראה דהיינו ביש ספק אי אתו מעלמא, או נתגדלו בפירי, ובזה יש חזקה דתלתא, דאין לנו להחזיק שקרו שלשה מקרים נפרדים, אלא יש לתלות שכל השלשה סיבה אחת להם. והיינו שטבע הפירי להתליע... וכ"כ בפתחי תשובה בשם מהרש"ל, שאם אין מצוי בו כנימה, באופן דודאי מעלמא אתו, אף אם יש ג', אין חוששין דילמא איכא אחריני. ומה שכתב בשם אחרונים לנטות מזה, אינו מובן".

למדנו מדברי הראב"ד, הפתחי תשובה והחזון איש:

- א. ירק שנמצאו בו שלש תולעים, נאסר באכילה בלא בדיקה, ואפילו אם בדרך כלל אין מין זה מוחזק בתולעים.
- ב. אם נמצאו בירק שלשה חרקים שדרכם לבא מעלמא (כגון זבובונים או עכבישים), לדעת המהרש"ל והחזון איש, לא נתחייב הירק בבדיקה (אלא אם כן מין זה מוחזק בלא"ה בחרקים), ולדעת החק יעקב והמקום שמואל, נתחייב בבדיקה.
- ג. אם נמצאו בירק שלש תולעים, הוחזק כל מין זה בתולעים (אלא אם כן ידוע מבדיקות נוספות, שאין מוצאים תולעים בירק זה, או לפחות שאין רוב הפירות נגועים בתולעים).

ריסוק וביטול החרקים לכתחילה

כתב בתרומת הדשן (ח"א סי' קע"א): שאלה: חיטים שהתלעו ושטחום לפני השמש ורחשו מהם הרבה תולעים, ואח"כ חתכו מהן הרבה חיטים לשנים, שהיו שלמים מבחוץ, ומצאו תולעים בהרבה מהן. יש תקנה לאותו כרי של חיטים לטוחנו, כדי לאכול ממנו הפת, או לאו. תשובה, יראה דאין לנו תקנה מבוררת, אבל יש תקנה לסמוך עליה בשעת הדחק, כגון שבררו את כל הכרי יפה מכל החיטים הנקובים מחמת התולעים, דבהנהו איכא למיחש שמא עדיין איכא התולעים בהן שפירשו כבר לאויר העולם וחזרו... הואיל ואיכא ריעותא לפנינו, שהרי רחשו הרבה תולעים מהן על פני השמש, וגם אח"כ מצאו בהן תולעים, הך חששא דאין בהן מתולעים כמאן דליתא הוא, ולא מיקרי חששא, אלא כמו ספק הרגיל דמוציא מידי ודאי. ואדרבה היה נראה להחמיר, דאפילו על ידי ברירה לא נתיר, דקשה הדבר מאוד לברור כרי גדול בדקדוק. אלא שמעתי דמקילים בדבר, ותולים ההיתר בחד מרבוותא שהתיר בכה"ג, מטעם שאין דרך כלל שיטחנו התולעים. כי כאשר שופכים החיטים בתוך האפרכסת, כל תולעים שיש נקב לפניהם שיכולים לצאת, רוחשים ובורחים לחוץ דרך דופני האפרכסת, מפני קול ונדנדוד הריחים. וכן אומרים כל הנכרים הטוחנים, שאפי' אם יפלו זבובים או יתושים על אבן הריחים, אינם טוחנים כלל, אלא ממנו רוחשים חייך. ונראה דאף אם תמצי לומר דאין דבר זה ברור, מכל מקום אין להחמיר, שאף אם יטחנו התולעים בטלים בששים בתוך הקמח. ואין זה מבטל איסור לכתחילה, כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל, וגם אינו מכין לבטל... אפס נראה שצריך לרקד הקמח לאור היום, כדי לראות יפה אם נפלו בקמח תולעים שמתו מהבל ואבק הקמח בריחים".

הרי שהזכיר התרומת הדשן ארבעה תנאים להיתר: א. ברירת כל החיטים הנקובות, כך שיש ספק אם נשארו תולעים ב. אפילו אם נשארו עוד תולעים, הן בורחות מחמת קול הטחינה ג. אם ישארו בכל זאת תולעים, ע"י ריסוק החיטים יבטלו בששים בתוך הקמח. ד. הריסוק נעשה ממילא, ולא כדי לבטל.

וכ"פ בש"ע (ור"ד סי' פ"ד סעי' י"ד): "חיטים מתולעים, מותר לטחון. והוא שירקד הקמח לאור היום, וכל תולעת שיראה שם, יזרקנו, והשאר מותר".

הש"ך (שם ס"ק מ') שם מביא את דברי התרומת הדשן, בטעם דמותר לטחון את החיטין הנגועות: "שאין דרך כלל שיטחנו התולעים, כי כששופכים החטים בתוך האפרכסת, כל נקב שיש לפניהם שיכולין לצאת, רוחשים ובורחים לחוץ דרך דופני האפרכסת, מפני קול ונדנדוד הריחים", וכתב: "ולפ"ז ברחיים שאין בהם אפרכסת, כגון רחיים דידא, היה אסור. אלא שאח"כ כתב שם להתיר מטעם אחר, שאף אם יטחנו התולעים, בטלים בששים בתוך הקמח, ואין זה מבטל איסור לכתחילה, כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל, וגם אינו מכין לבטל, עכ"ל [התרומת הדשן]. ולפ"ז בכל רחיים מותר, וכן משמע מדברי המחבר. אך נראה דבמקום שאפשר לטחון ברחיים גדול שיש בהן אפרכסת, אין לטחון ברחיים אחרת".

מאידך כתב בהגהות שערי דורא (סי' נב ס"ק א', ה"ד בב"י שם): "שמעתי שא"מ עשה מעשה כן, שהתלעו חטים, וצוה להוליכן לנהר דונאי ולהשליכן בו, ולא רצה להתיר למכור לגוי, פן יאפה פת וימכרנו לישראל, תשובת ה"ר חיים (דרשות מהר"ח אר"ז הל' פסח עמ' פב ד"ה ותולעים), וכן קבל מהר"ב ממהר"ש".

מפרש הש"ך (שם ס"ק ל"ט): "ודוחק לומר דמהרא"י פליג אכל הנך רבוותא, ועוד דא"כ לא היה לנו לסמוך עליו להתיר. ונראה לחלק, דהנך פוסקים מיירי כשהם מתולעים ברוב, בענין דאי אפשר לברור, דאז ודאי לא סמכין אהנך צדדין שמצא מהרא"י להתיר, דגם מהרא"י לא התיר אלא בענין שיבררו קודם הטחינה, כמבואר מדבריו בתרומת הדשן ובהגהת ש"ד להדיא, דאז כיון דליכא אלא חששא, דיש עוד תולעים שם, סמכין אהנך טעמי, אבל לא כשנמצאו מתולעים ברוב, בענין דאי אפשר לברור, וכן חילק מהרש"ל [ב"מ של שלמה] פרק אלו טרפות סי' קכ"ה בהדיא, עיין שם".

לכאורה כוונת הש"ך, דאין להתיר לטחון את החיטים ולבטל איסור לכתחילה, אלא כשיש רק ספק, אולי נמצאו עוד תולעים, אמנם במקום שיש ודאי תולעים, אין היתר לטחון ולבטל איסור לכתחילה.

אמנם בשו"ת רעק"א (סי' ע"ז) כתב: "והנה מדברי הש"ך אין הכרע לכאן ולכאן. דממה שכתב (בס"ק מ') - אף בלא אפרכסת מותר, אין ראיה דמתירין משום אין כוונתו לבטל לחוד, ד"ל כוונת הש"ך, דהוי ספק אם נתערב בו איסור, דשמא אחר הבירור לא נשארו עוד מהנקובים. וגם בהיפוך מדברי הש"ך (ס"ק ל"ט) דבמתולעים ברוב בענין דאי אפשר לברור, אין ראיה דבעי תרתי לטיבותא [כלומר, שיהיה רק ספק וגם שאין כוונתו לבטל], משום הכי בלא בירור, כיון דודאי יש שם מתולעים, לא מהני אין כוונתו לבטל, לחוד, דזה אינו, דהא עדיין יקשה, דמ"מ עכ"פ ברחיים שיש לו אפרכסת לשתרי, דהוי ספק אם נתערב בו איסור, שמא ברחו ויצאו לחוץ וכנ"ל, אלא על כרחך צריך לומר דכוונת הש"ך, דשמא אין כאן ביטול, דליכא ששים, וא"כ אין ראיה לומר דאין כוונתו לבטל לחוד לא מהני".

ומצינו עוד באורחות חיים (הל' איסורי מאכלות סי' מ"ב) שכתב: "מעשה שנפלו נמלים בכלי הדבש, והורו שיחמם הדבש עד שיהא ניתן ויסננו וישארו הנמלים למעלה. ואין כאן משום מבטל איסור (א.ה. לכאורה הכוונה לטעם הנמלים שנבלע בדבש, ומותר מכח ביטול ברוב), שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש". וכ"פ בש"ע (שם סעי' י"ג).

¹ גם יש להוכיח כן, דהרי הש"ך כתב דברוב מתולעים אסור, כדי ליישב המעשה המוזכר בהגהות שערי דורא, שאסרו למכור לגויים. והרי על כרחך שם לא אסרו משום ביטול איסור לכתחילה, דמה אכפת לן שהגוי יבטל האיסור.

הרי מוכח לכאורה מדברי האורחות חיים, שאפילו במקום שיש ודאי איסור, מותר לעשות פעולה שעל ידה יתבטל האיסור, אם יש לו מטרה אחרת באותה פעולה, ואין כוונתו שיתבטל האיסור מחמתה.

אבל בשו"ת נודע ביהודה (מהד"ק י"ד סי' כ"ו) כתב: "לדעתי לא הקילו בזה לערב לכתחלה אפילו בדבר שאין כוונתו לבטל, רק אם כבר נתערב, אלא שעדיין לא נתבטל, והוא עושה איזה דבר וע"י זה מתבטל, בזה אזלינן בתר הכוונה, שאם הכוונה לבטל איסור, ואם הכוונה לדבר אחר מותר. כמו בחטים שיש בהם חטים מבוקעים, שמותר לטחון אף שעל ידי זה מתבטלים, מכל מקום הכוונה רק לטחון לעשות קמח, אבל איסור לערב חטים מבוקעים בידיים כדי לטחון. ואף שאין מזה ראייה, דהרי קודם שנתערב יכול לטחון כל אחד בפני עצמו, וא"כ אם מערב ודאי שכוונתו לבטל, מכל מקום בשום מקום לא מצינו היתר, רק בדבר שכבר נתערב".

ויותר מזה החמיר בשו"ת רעק"א (סי' ע"ז), שכתב: "ולכאורה קשה, למאי דמסיק שם התרומת הדשן להקל, דהוי ספק אם יתערב בו איסור, וגם אין כוונתו לבטל, הא זה גם בלא ברירת המנוקבים שייך כן, דאפילו להאוסרים פירות המתולעים וחורן פתוח, מחשש שמא פירשו וחזרו לחורן, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא והוי ספק איסור ואין כוונתו לבטל. בודאי הא לא קשה דנתיר משום דאין כוונתו לבטל לחוד, כדמקילין בדבש שנפלו לתוכו נמלים דרשאי לחממו להתיכו, משום דאין כוונתו לבטל רק לתקן הדבש, כמ"ש הב"י בשם אורחות חיים, ד"ל דוקא בדבש, דההיתוך הוא להפריד זה מזה, הדבש מהנמלים ולהשליך האיסור, אלא דממילא נפלט הטעם, זהו מקרי אין כוונתו לבטל, דהא מראה בהיפוך, שמפריד האיסור, אבל בטחינה שנתערב הכל יחד, י"ל דמקרי קצת כוונתו לבטל. ולכאורה ראייה לזה, דא"כ כל תערובות בעלי חיים דלא בטל, הא צריך לשוחטן לתקן המאכל, א"כ לישתרי לכתחילה לשוחטן, דאין כוונתו רק לתקן המאכל ולשתרי. וכן ברימוני בדן, הא צריך לפוצען לתקן המאכל, וכן במתני' (פ"א דערלה מ"ו) לגבי נטירה, הא צריך לתלוש לתקן המאכל, אלא על כרחך דבכה"ג שמתערב הכל מקרי בכלל מכוון לבטלו... מזה היה נראה דהתרומת הדשן התיר דוקא בצירוף שני טעמים, ספק אם יתערב בו איסור, גם קצת אין כוונתו לבטל, בזה מותר".

וכן נקט בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ב): "בענין השפינאט (התרד) שבקופסאות, הנקרא ספינעטש פורי, והיא נטחן דק כקמח, ובספר שימושה של תורה מהרב מוהר"ד פלדמן ז"ל (דף קפ"א) כתב, דבכה"ג שנטחן דק כקמח, שבודאי נתרסקו התולעים, יש להתיר משום ספק ספיקא... ובזה השאלה, אם יש היתר גם לגדולים לאוכלם, או עכ"פ לקטנים עכ"ל. והשבתי, דבנוגע לגדולים, אין דעתי נוחה להתירם, מכמה חששות שיש בזה, דגם בחשש תולעים, שכתב בספר שימושה של תורה להתיר מטעם ספק ספקא, לא ברירא לי כל כך, דהרי כתב בעצמו שם, דאם הוחזק בתולעים, אין להתיר לרסקו ולבשלו, דהוי כמבטל איסור לכתחילה, ולא דמי לחטים מתולעים דשרי לטחונם, עכ"ל, והנה המעיין ביו"ד שם יראה, דאף אם כבר נטחן, צריך עוד ריקוד, וגם בצירוף מה שהתולעים בורחים לחוץ, ע"י קול הרחיים וכו' עיי"ש. ויל"ע אם כל זה שייך בטחינת הנ"ל². ומה שלא נתחזקו בתולעים בפנינו, אינו מספיק כל כך, כיון שידוע שאותו המין מוחזק בתולעים... אבל שפיר יש כדי סמיכה להקל, כדי להאכיל אותם לילדים קטנים, שנצרך להם להברות גופם, ולסמוך בנוגע לתולעים על ספק ספקא הנ"ל".

אבל בנחלת צבי (יו"ד שם) הביא שמדברי כמה אחרונים שדנו בענין עשיית שיכר מפירות המוחזקים כנגועים בתולעים, כגון דובדבנים ושזיפים, עולה שחולקים בזה, ומתירים לערב אף לכתחילה, אם אין כוונתו לבטל, ועל כרחך צריך לחלק בין ביטול טעם בעלמא, שמקילים יותר, לבין ביטול הממשות, שאסרו האחרונים.

ולא נתפרש בדברי האחרונים, אם יש להחמיר שלא לבטל, אפילו כשאין הירק בחקת נגוע ממש, אלא יש רק מיעוט המצוי שימצאו בו תולעים, וצ"ע למעשה.

² הדברים תמוהים, דלעיל הובאו דברי הש"ך ס"ק מ', דלהלכה מותר אף אם אין התולעים בורחים לחוץ.